

४. कंपन्यांनी कामगारांच्या कलागुणांना उत्तेजन देण्याकरिता सांस्कृतिक मंडळे स्थापन करणे.

३) प्रायोगिक / समांतर रंगभूमी

माझ्या आकलनाप्रमाणे प्रायोगिक/समांतर रंगभूमी म्हणजे एखादा विषय, विचार नव्या पद्धतीने मांडणे. त्याचे सादरीकरण वास्तववादी आणि प्रायोगिक पद्धतीने करणे. प्रयोगशीलता हा मूळ पाया त्यात अंतर्भूत असतो. बहुतांशी प्रायोगिक/समांतर नाटकात प्रेक्षकांना काय आवडते याचा विचार करण्यापेक्षा विषय आणि आशयाकडे अधिक लक्ष दिले जाते.

काही नाट्यवेडे एकत्र येतात, संस्था स्थापन करतात आणि नाटक करतात. त्यातून संस्थेला आणि कलाकारांना अर्थप्राप्ती व्हावी हा मूळ उद्देश नसतो. तसेच या संस्थेतील लोकांचे उदरनिर्वाहाचे साधनही वेगळे असते. नाटक ते अर्थार्जनासाठी करत नाहीत तर स्वतःला व्यक्त करण्यासाठी करतात. काही संस्थांमध्ये मानधन दिले जाते. परंतु ते सगळ्यांना सारखेच असते. प्रसिद्धी, लोकप्रियता हा निकष नसतो.

आपल्याकडे व्यावसायिकता या शब्दाबद्दल थोडासा गैरसमज आहे. व्यावसायिकता म्हणजे पैसे देऊन कलानिर्मिती करणे. पण हा फार संकुचित अर्थ आहे. व्यावसायिकता म्हणजे पूर्ण निष्ठेने, बिनचूक, तन्मयतेने, निर्दोष नाट्य निर्मिती करणे, त्यासाठी क्षमतेनुसार, लोकप्रियतेनुसार, प्रतिभेनुसार योग्य ते मानधन घेणे. बहुतांशी व्यावसायिक कलाकारांचे उपजिविकेचे साधन नाटकच असते.

एखादा नाट्यनिर्माता जेव्हा नाटकात त्याच्या स्वतःच्या पैशाची गुंतवणूक करतो, तेव्हा तो त्या गुंतवणूकीकडे बिझनेस म्हणूनच पहात असतो. त्यामुळे त्याने फायदा मिळविणे हे गृहितच असते. एखादे नाटक चांगले आहे, उत्तम अभिनय करणारे नट/नटी त्यात आहेत, ते नाटक एखादा नवीन विचार मांडते आहे. परंतु ते नाटक फायद्यात नसेल तर निर्माता ते नाटक बंद करतो.

अर्थात प्रायोगिक/समांतर नाटक करणारा कलाकार, दिग्दर्शक, तंत्रज्ञ मात्र व्यावसायिक पद्धतीनेच म्हणजे पूर्ण निष्ठेने बिनचूक, तन्मयतेने अपार कष्टाने नाटक करत असतो.